

No. 2, 2010 (Mai)

Innhold:

Litteraturpolitikk i de nordiske land

Digitaliseringen skaper kulturpolitiske dilemmaer
Forlagsbransjen i Norden – børs og katedral?
Fellesløsninger kan gi vellykket e-bokstrategi
Noen litterære begrepsavklaringer
Uten språk – ingen litteratur
Litteratur må leses
De litteraturpolitiske virkemidlene
Opphavsrettslovgivningen under økende press
Rammeverket for litteraturpolitikken i Norden

Medienotiser:

Nordisk mediepolitikk

Fellesnordisk TV-kanal skal utredes
Finnene dominerte Nordic Game Awards
Politisk vilje viktig for fremtiden til nordiske public service-foretak

Audiovisuelle medier

DRs økonomi er snart i balanse [Danmark]
Forhåndsgransking av bildeprogrammer erstattes av aldersklassifisering [Finland]
Ingen reform av YLEs finansiering – i denne omgang [Finland]
nrk.nos bannerreklame skal fjernes [Norge]
Myndigheten för radio och tv opprettes i august [Sverige]
Filmsensuren for voksne foreslås avskaffet [Sverige]

Trykte medier

Avisopplagene synker fortsatt i de nordiske landene [Tverrnordisk]
Nye vilkår for pressestøtten [Sverige]

Publikasjoner

Unga, marknadsføring og internet [Tverrnordisk]
Medieudvikling 2009-2010 [Danmark]
Medieeierskap 2009 [Norge]
Norsk mediebarometer 2009 [Norge]
Mediesverige 2010. Statistikk og analys [Sverige]

Digitaliseringen skaper kulturpolitiske dilemmaer

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

De nordiske landenes litteraturpolitikk er et av flere midler for å nå ideelle mål: Å fremme og bevare språket og mediemangfoldet og å styrke demokratiske og liberale grunnverdier, som ytringsfriheten. Nasjonal litteratur spiller kulturen og historien, og gjennom å satse på bibliotekene sørger myndighetene for at litteraturen blir tilgjengelig for alle.

Er dette begynnelsen til slutten for norsk litteraturpolitikk? Et retorisk spørsmål, men ledende folk i den norske bokbransjen var svært kritiske da finanspolitikerne på Stortinget i begynnelsen av mai 2010 [avsto å gi merverdiavgiftsfritak](#) for e-bøker, på lik linje med trykte bøker og lydbøker. I mars 2010 skulle den norske e-bokløsningen lanseres fra en felles base, som bokbransjens litteraturpolitiske samarbeidsutvalg sto bak. Utvalget omfatter både forfatterne og forleggerne og bokhandlernes foreninger. Lanseringen av e-boken i Norge er avlyst. Inntil videre.

"Et skjørt støttesystem for norsk litteratur og språk trues"

Saken illustrerer et kulturpolitisk dilemma. Hvordan skal politiske og økonomiske rammer som ble trukket opp for mange tiår siden tilpasses ny teknologi? Skattepolitikk og opphavsrettslige spørsmål danner en rød tråd i de nordiske lands litteraturpolitikk. Ny teknologi skaper utfordringer for begge sektorer, som både myndigheter, forfattere, forlag og bokhandlere blir berørt av.

Dagsavisen skriver på lederplass 4. mai 2010 at "et skjørt støttesystem for norsk litteratur og språk trues i en digital framtid der momsfrirketaket vil mangle for en sentral distribusjonsform." Avisens lederskribent frykter at "tunge internasjonale (e-bok)aktører markerer seg med dumpingpriser i det norske bokmarkedet. Også det kan true et levende norsk språk og utviklingen av vår litteratur."

Dette som en innledning til en gjennomgang av de litteraturpolitiske virkemidlene i de nordiske landene, som følger nedenfor. De fleste av midlene har fellestrekk, fra land til land, derfor gjennomgås de tematisk, med eksempler fra de enkelte land.

Vennligst merk: Som et tillegg til teksten du leser nå, har Medier i Norden utarbeidet en [litteraturpolitisk oversikt](#) over ansvarlige myndigheter, virkemidler og økonomiske rammer.

Se også [Nordicoms statistiksider](#), som gir sammenlignende tverrnordisk informasjon om litteratursektoren.

Først noen generelle bemerkninger om bokbransjen. Deretter noen begrepsavklaringer og betraktninger om viktige faktorer i litteraturpolitikken, som språk og leseforståelse og nordisk samarbeid om språk og litteratur.

Forlagsbransjen i Norden – børs og katedral?

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

De nordiske forlagene og bokhandlene er ikke blitt brikker i multinasjonale og multimediale konserner, slik mange fryktet ved årtusenskiftet, skriver de norske medieprofessorene Helge Rønning og Tore Slaatta i rapporten "Mellom perm og skjerm – Utviklingstrekk i internasjonal forlagsbransje." (s.8ff)

Rapporten er skrevet på oppdrag fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, og lagt fram under foreningens årskonferanse i slutten av mars 2010. Den kan hentes [i sin helhet](#) fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforenings nettsider.

Nordiske forlag er viktige kulturaktører

Rønning/Slaatta hevder at det "er få steder der det forslitte begrepet om 'børs og katedral' passer så godt som for de store gamle nordiske forlagshusene. Det betyr at de forlagene har vært viktige aktører i arbeidet med å skape de sterke nasjonale lese- og bokkulturene som finnes i de nordiske landene." (s.27)

Rapportforfatterne konstaterer at Danmark, Finland, Norge og Sverige har om lag det samme forlagsmønsteret: To eller tre dominerende forlag som også favner små forlag, noen av dem nisjereggede. I tillegg finnes noen mellomstore og mange små forlag. De store forlagene er involvert i bokklubber og har eierinteresser i bokhandlerkjeder.

Konvergens og konsentrasjon og horisontal og vertikal integrasjon hører til dagens orden i bokbransjen i de nordiske landene, men dette foregår med få unntak internt i bransjen, på nasjonalt og nordisk nivå. Ofte beholdes de små forlagene som innfusjoneres og overtas, som egne enheter, med nisjeproduksjon av bøker, påviser rapportforfatterne.

Den digitale fremtiden for boken kan synes lovende, men det utvikler seg "konfliktfylte forhold mellom forlagene som skaper innhold på den ene siden, og de elektroniske distributørene som søker å dominere den digitale delen av bransjen på den andre, som forsøker å presse fram sine forretningsmodeller. I denne sammenhengen er Googles rolle særlig illustrerende. Spørsmålet er hvordan de kreative og kulturelle verdiene, som er en del av forlagenes historie, (skal kunne) beholde sin plass i den digitale æra. Dette er ikke spørsmål om determinisme, men om kulturpolitiske valg," skriver Rønning/Slaatta. (s.45)

Fellesløsninger kan gi vellykket e-bokstrategi

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Er rask og omfattende introduksjon av e-bøker et være eller ikke være for den videre utviklingen av bokbransjen i Norden? Målet må være å finne fram til egnede teknologiske løsninger og økonomiske modeller; å etablere et kulturelt system, som kan være robust nok til å møte konkurransen fra store utenlandske aktører, som Amazon og Google.

En alminnelig bokleser kan lett bli revet med, når det flommer av meldinger om nye og revolusjonerende lesebrett (låsplattor/e-readere) som skal forandre måten bøker produseres, distribueres og leses på. Det er grunn til å tro at den trykte boken vil utgjøre fundamentet for bokbransjen i lang tid ennå.

Hva kan bokbransjen i de nordiske land gjøre for å møte de teknologiske og økonomiske utfordringene som øker i takt med globaliseringen? Finnes det noen synergieffekter og samarbeidsplattformer mellom bokbransjen og avisbransjen, som i et sviktende marked for trykte aviser leter etter muligheter til å kunne ta betalt for digitalt innhold? Dette er spørsmål uten umiddelbare svar.

Digitalisering - og nye konflikter?

En grunnleggende forutsetning for at e-boksatsingen skal lykkes i Norden, er at de nordiske forfatterne gis gode vilkår, slik at de blir med på den elektroniske ferden til forlagene. Her kan det være konflikter: Forfatterne vil ha mer betalt, fordi kostnadene ved bokproduksjonen blir mindre, mens forlagene peker på at kvalitetssikring fortsatt medfører store utgifter. Det kan bli strid om rettigheter og vederlag for bøker som for lengst har gått ut av vanlig salg, men relanseres av forlagene – eller forfatterne selv – som e-bøker. Noen frykter at bibliotekenes utlån av e-bøker, som så vidt er kommet i gang i Norden, skal ødelegge salgsmulighetene for e-bøker. Piratkopiering er et fryktet fenomen, også i bokbransjen.

E-bøkenes tid – som et fenomen som berører folk flest i Norden – er inne når det finnes åpne standarder og felles teknologiløsninger for hele den nasjonale bokbransjen. Lesebrettene må være billige og by på like gode lesemuligheter som en trykt bok. Ikke minst må det finnes et variert utvalg av e-bøker på eget språk, billige og lett tilgjengelige via internett. Noen av disse forutsetningene er til stede allerede, og e-bøker og lesebrett finnes på markedet i flere av de nordiske landene – men ikke som resultat av en koordinert bransjesatsing, slik det forsøkes i Norge.

Et annet spørsmål er hvilken virkning en omfattende digitalisering vil ha på de tradisjonelle bokhandelene. Foreløpig er det nok av utfordringer i den analoge bokverdenen for denne delen av bokbransjen: Bokhandlerkjedene dyrker bestselgerne, og det kan være vanskelig for forfattere og forlag å nå fram til leserne med bøker som det ikke er satt søkelys på, verken av litteraturkritikerne eller bokhandlerne. Frittstående bokhandlere i Norden har store utfordringer, og nisjetenking kan være en riktig strategi for framtiden for denne gruppen.

Noen litterære begrepsavklaringer

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Før gjennomgangen av de sentrale litteraturpolitiske virkemidlene i de nordiske landene kan det være på sin plass med noen begrepsavklaringer.

Det er lett å tenke "skjønnlitteratur" og "trykt, vakker, innbundet bok" som en refleks når ordet "litteratur" nevnes. Både litteratur- og bokbegrepet er i ferd med å bli mer diffust enn det har vært tidligere, ikke minst på grunn av den digitale utviklingen.

For eksempel definerer [UNESCO "bok" slik](#): "Non-periodic printed publication of at least 49 pages exclusive of the cover pages, published in the country and made available to the public." Denne definisjonen er i ferd med å miste mening.

"Litteratur" og "bøker" i denne utgaven av Medier i Norden omfatter fiksjonslitteratur og sakprosa i alle sjangrer, i trykt og digital format, utgitt av et forlag etter redaksjonelle og kommersielle vurderinger.

"Innholdsmessige (digitalisering tillater interaktivitet), institusjonelle (forleggenes rolle) og tekniske forhold (publiseringsplattform) varierer på utallige måter. Forfatteres mål er likevel det samme: Bøker skal leses, brukes, lyttes til," skrev Medier i Norden i nr. 3-2007, forrige gang bokbransjen var et tema i nyhetsbrevet.

Uten språk – ingen litteratur

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Et sentralt element i litteraturpolitikken i de nordiske landene er styrking av det nasjonale språket. Uten språk, ingen nasjonal litteratur. Språket i de nordiske landene er under press i en stadig mer globalisert verden.

De nordiske landenes kulturministre vedtok i begynnelsen av mai 2010 en [ny handlingsplan](#) for det nordiske kultursamarbeidet 2010-2012. Innsatsen skal blant annet konsentreres om språk.

Det viser seg at de unge i Norden ikke lenger forstår hverandres språk så godt som tidligere – og dette til tross for at flytting og reising på tvers av de nordiske landegrensene har økt betraktelig i de siste tiårene. Det skulle være unødvendig å oversette de nordiske nabolandenes bøker, men utviklingen har vist at forståelsen av nabolandenes språk minsker.

Ny nordisk språkkampanje høsten 2010

I Deklarasjonen om nordisk språkpolitikk fra 2006 er målet "at alle nordboere skal kunne kommunisere med hverandre, først og fremst på et skandinavisk språk." Under konferansen "Nordisk språk – språk i Norden" som ble holdt nylig, et ledd i det danske formannskapet for Nordisk ministerråd, lanserte Nordisk ministerråds generalsekretær Halldór Ásgrímsson den nye [nordiske språkkampanjen](#), som settes i gang høsten 2010. Han pekte på at de unge i Norden må få lyst til å lære de skandinaviske språkene, fordi det åpner en helt ny verden for dem.

I de fleste nordiske land er språkpolitikken blitt gjenstand for utredninger i de senere år. Finland har hatt en språklov siden 2003. I Sverige er det vedtatt en språklov som trådte i kraft i 2009, etter utredningen "Värna språken – förslag till språklag" (SOU 2008:26). I Danmark kom den omfattende rapporten "Sprog til tiden" i 2008, utarbeidet av det danske sprogudvalget. I Norge fremmet regjeringen stortingsmeldingen "Mål og mening" i 2009, der Stortinget besluttet at det skal lages et forslag til en språklov.

Nordisk litteratursamarbeid

De nordiske landene står sterkt i europeisk sammenheng når det gjelder lesning. 97 prosent av norske kvinner og 90 prosent av mennene har lest en eller flere bøker i løpet av 2009, noe som gjør at Norge er i verdenstoppen når det gjelder lesing, viser den norske bokundersøkelsen 2010. I Island publiseres det rundt fem bøker per innbygger, flere enn i de fleste andre land i verden, ifølge Statistics Iceland.

Kulturkontakt Nord og Nordisk råds Litteraturpris er sentrale begreper i nordisk litteratursamarbeid. Det heter om dette feltet på de [nordiske samarbeidsorganenes nettsider](#): "Litteratur er ett av de mest markante kulturområdene i Norden. Det gjelder kreativitet, litterær produksjon og ikke minst sektorens økonomiske betydning. Den nordiske litteraturen har i den senere tid opplevd stor internasjonal anerkjennelse, og litteraturen er i

sterk vekst i alle de nordiske landene. Det nordiske språkfellesskapet danner naturligvis et godt grunnlag for en felles interesse for hverandres litteratur og dermed oversettelse av nordisk litteratur.

Det nordiske kultursamarbeidet har i lang tid gitt støtte til samarbeidsprosjekter innenfor litteratur og språkforståelse i Norden. Kompetanseutvikling og støtte til oversettelse har i den sammenhengen vært viktige satsingsområder."

[Kulturkontakt Nord](#) er kontaktpunktet for det nordiske kultursamarbeidet. Kulturkontakt Nord fungerer som sekretariat for Nordisk Ministerråds kulturprogram og sakkyndige grupper.

Litteratur må leses

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Språk, litteratur, lesefremmende tiltak, bibliotekene. I nordiske departementer og ministerier med ansvar for kultursektoren ses gjerne disse områdene som sider av samme sak.

Litteraturen må leses, den er verdiløs om den henvises til arkivering i bibliotekene. I alle nordiske land uttrykkes det bekymring for at barn forlater grunnskolen uten elementære ferdigheter som å lese og å forstå en tekst. Noe skyldes dysleksi som ikke oppdages, noe sosiale faktorer og foreldrenes økonomiske status, mye kan skyldes skolevesenets manglende evne til å fange opp elever som ikke tilegner seg de nødvendige leseferdighetene, og blir funksjonelle analfabeter.

Funksjonell leseferdighet og funksjonell analfabetisme ble i perioden 1994-1998 undersøkt blant voksne mellom 16 og 65 år i en stor undersøkelse i regi av OECD, organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, med deltakelse fra en rekke lands statistikkorganisasjoner og forskningsinstitusjoner; [The International Adult Literacy Survey](#).

Lesesvake stenges ute fra samfunnet

Sverige scoret høyest og hadde "bare" 7,5 prosent funksjonell analfabetisme, mens Norge kom på annenplass med 8,5 prosent funksjonelle analfabeter, fulgt av Danmark og Finland. For øvrig har Finland de senere år plassert seg på toppen med de beste resultatene i undersøkelser av skoleelevers ferdigheter, i [PISA-undersøkelsene](#), der øvrige nordiske lands elever har resultater under OECD-gjennomsnittet.

Undersøkelsene viser en tendens, som neppe stanser av seg selv. Lesesvake stenges ute fra samfunnet, og blir dysfunksjonelle voksne. Dette er en fare, ikke fremst for bokbransjens lønnsomhet, men for samfunns- og demokratiutviklingen. Skal innbyggerne kunne delta i valg og samfunnsdebatt, kreves allmenn orientering. Og den oppgaven kan ikke løses av de elektroniske mediene alene. Derfor er lesefremmende tiltak av betydning – også for voksne.

Variierende innsats for folkebibliotekene

Biblioteksektoren er en integrert del av det litterære systemet i de nordiske land, på samme måte som arbeidet for å bevare og styrke de nasjonale språkene. Bortsett fra nasjonal- og spesialbibliotekene er bibliotekbygging og -drift hovedsakelig et kommunalt ansvar i de nordiske landene, med statlige bidrag som varierer sterkt i størrelse, fra land til land.

Antall utlån ved bibliotekene kan være en målestokk på hvor vellykket litteraturpolitikken er. I Finland har målbevisst og stor statlig støtte til bygging og drift av bibliotekene vært en viktig faktor i litteraturpolitikken, og utlånene per capita er større enn i de øvrige nordiske land. I 2009 besøkte finnene bibliotekene 54 millioner ganger, om lag ti ganger per innbygger. Antall utlån var 99 millioner, nesten 19 per innbygger, ifølge det finske [Undervisnings- og kulturministeriet](#).

I enkelte nordiske land er det bekymring for bibliotekenes framtid. Den danske forleggerforeningen peker i sitt "[bud på en litteraturpolitikk](#)" høsten 2009 til den danske kulturministeren på at "bibliotekernes bogindkøb er faldet markant gennem en årrække, og at førstegangslån af bøger har haft en drastisk nedgang på over 20 % siden år 2000."

De litteraturpolitiske virkemidlene

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

I denne gjennomgangen av sentrale litteraturpolitiske temaer danner vrimmelen av private og halvoffentlige organisasjoner som arbeider med litteratur og gir økonomisk og annen støtte til litteraturformål på en eller annen måte, et mer eller mindre synlig bakteppe. Men de behandles med få unntak ikke eksplisitt her. I Medier i Nordens gjennomgang settes søkelyset på de konkrete litteraturpolitiske virkemidlene: Fritak fra eller redusert merverdiavgift (moms), bibliotekvederlag (biblioteksafgift/biblioteksersättning), kopieringsvederlag, innkjøpsordninger og fastprisavtaler.

Statlig finansierte garantinntekter og/eller stipender i mange varianter tildeles forfattere i alle nordiske land. Det fører for langt å gå inn i detaljer på alle disse ordningene.

Vennligst merk: Som et tillegg til teksten du leser nå, har Medier i Norden utarbeidet en [litteraturpolitisk oversikt](#) over ansvarlige myndigheter, virkemidler og økonomiske rammer.

Se også [Nordicoms statistiksider](#), som gir sammenlignende tverrnordisk informasjon om litteratursektoren.

Bibliotekvederlag – støtteordning med tradisjoner

En støtteordning med lange tradisjoner er bibliotekvederlag (biblioteksafgift/biblioteksersättning), der opphavsmennene direkte eller indirekte får inntekter fra utlån av bøker på bibliotekene, etter noe forskjellige fordelingssystemer. Den eldste ordningen på denne sektoren i Norden er den danske, fra 1946, den norske ble etablert 1947, den svenske i 1954. I Finland praktiseres for tiden en pilotordning etter endring av opphavsrettslovgivningen, med fordeling av midler direkte til opphavsmennene, administrert av den ikke-kommersielle organisasjonen Sanasto.

Det fremste litteraturpolitiske virkemiddelet i Danmark er biblioteksavgiften, som i 1991 gikk fra å være en vederlagsordning til en kulturstøtteordning. Formålet er å støtte dansk språk, og derfor er ordningen forbeholdt forfattere, oversettere, illustratører osv. som utgir bøker på dansk. EU-kommisjonen innledet i 2004 en gransking av den danske bibliotekavgiften, på grunn av at den er forbeholdt danskspråklige forfattere. I 2007 kom konklusjonen:

Språkkriteriet er begrunnet i hensynet til beskyttelse av dansk kultur, noe EU-kommisjonen godtok. Den danske statlig finansierte støtteordningen til opphavsmenn, basert på bibliotekutlån, er den mest omfattende i Norden, og rundt 160 millioner DKK bevilges i år.

EUs direktiv om utleie- og utlånsrettigheter, [92/115/EEC av 12. desember 2006](#), innebærer at EU/EØS-landene skal opprette bibliotekvederlagsordninger, om de ikke allerede finnes.

Omfattende statlige innkjøpsordninger i Norge

I Norge har statlig finansierte innkjøpsordninger siden 1965 utgjort en stor del av satsingen for å styrke nasjonal litteratur. I St.meld. nr. 16 (1968-1969) ble innkjøpsordningene gitt permanent status. Målet er at innkjøpsordningene skal bedre forfatterens økonomiske vederlag, senke bokprisene, trygge forleggerne mot tap og fremme lesningen av ny norsk skjønnlitteratur. Hvert år kjøpes det inn et visst antall bøker utgitt av norske forlag – til fordeling på bibliotekene. Det gjelder norsk skjønnlitteratur og norsk sakprosa beregnet på barn og voksne, og oversatt litteratur; en blanding av barne- og voksenlitteratur. I alt brukes det om lag 111 millioner NOK på innkjøpsordningene i 2010.

I Sverige forvalter Statens kulturråd innkjøpsstøtte, ca. 25 millioner SEK årlig, til innkjøp av litteratur som skal fremme lesning blant barn og unge, fordelt på bibliotekene.

Fastprisavtaler – et virkemiddel fra fortiden?

Frivillige bransjeavtaler om faste bokpriser – i de senere år med dispensasjon fra konkurransemyndighetene – har vært et viktig innslag i flere nordiske lands litteraturpolitikk. En fastprisavtale skal blant annet sikre at bokprisene er de samme om en bok kjøpes i en liten bokhandel i den ytterste periferi eller i en stor bokhandel i hovedstaden. Ideelt sett gis den lille bokhandelen større sjanse til å overleve enn i et helt liberalisert bokmarked.

Både forlagene og forfatterne får mer forutsigbare inntekter når bokprisene er faste i en viss periode etter utgivelsen av en bok.

Sverige

I Sverige har det ikke vært faste bokpriser siden 1970. "Små förlag och bokhandlare ropar på fasta bokpriser för att lösa branschens kris. Nej tack, säger motståndarna, en sådan reform skulle missgynna konsumenterna," skriver [Dagens Nyheter](#) i desember 2009: "Efter tio rekordår har bokbranschen hamnat i kris och tappat 8 procent 2009. Bokpriser dumpas, kvalitetslitteratur slås ut, småförlag tvingas skära ned och boklådor slår igen."

Fagtidsskriftet [Svensk Bokhandel](#) skriver 8. april 2010 om den svenske bokhandeldøden, som til en viss grad kan ha sammenheng med manglende fastprisavtale. I 96 svenske kommuner finnes det ingen bokhandel i dag. "Konkurrencen från livsmedelshandeln, nätet och grannkommuner skördar varje år nya offer bland bokhandlarna. Under de fem senaste åren har 13 kommuner blivit av med sin boklåda," heter det blant annet.

Finland

I Finland ble fastprisavtalen opphevet i 1971. Siden midten av 1970-tallet har antall bokhandlere blitt stadig færre i Finland. Derimot har det vært en viss økning i antall publiserte titler og det totale boksalg har økt siden begynnelsen av 1970-tallet. I rapporten ["The Book Trade in Finland"](#), Undervisningsministeriet 2006, pekes det på at i land med fastprissystemer står bokhandlerne for rundt 60 prosent av alt boksalg. I land med frie bokpriser er markedsandelen for bokhandlerne mye lavere; i Finland var den 39,1 prosent i 2004.

Danmark

I Danmark liberaliseres bokmarkedet helt, når fastprisavtalen av 2005, som har dispensasjon fra Konkurrencestyrelsen, utløper 31. desember 2010. "En af litteraturens støtteformer har været den indirekte støtte gennem 'fastprisordningen'. Denne støtteform er bortfaldet i takt med, at bogmarkedet gennem de seneste år er gået fra at være et prisreguleret marked til et liberaliseret marked. Det er Forlæggerforeningens vurdering, at en kompensation herfor må ske igennem litteraturpolitiske tiltag snarere end gennem konkurrencepolitiske dispensationer," skriver den danske forleggerforeningen i sitt ["bud på en litteraturpolitik"](#) fra høsten 2009 til den danske kulturministeren.

Når det gjelder bokdistribusjonsnettet kan et utsagn i det samme utspillet fra forleggerforeningen nevnes: "Forhandlernettet har ændret sig hen imod kædekoncentration og store supermarkeder, hvilket har resulteret i et øget pres på avancerne."

23. oktober 2009 skriver Kulturministeriet i en pressemelding at det er "enighed om at bede Forlæggerforeningen, Boghandlerforeningen og forfatterforeningerne og Statens Kunstråds Litteraturudvalg om med sekretariatsbistand fra Kulturministeriet at undersøge status på utviklingen af bogmarkedet samt fremtidens utfordringer inden for digital handel med litteratur i form af e-bøger og lydbøger og herefter vende tilbake til Kulturministeriet og aftalekredsen primo 2011 med en analyse og eventuelle forslag herom."

Den danske Konkurrencestyrelsen omtaler bokmarkedet i ["Konkurrenceredegørelse 2010"](#) og peker på at det siden liberaliseringen tok til i 2001 har vært en tendens til stigende salg, men at det har falt siden 2007. I 2009 var boksalget høyere enn i 2001.

Norge

Bokavtalen er et frivillig samarbeid mellom Bokhandlerforeningen og Forleggerforeningen, med dispensasjon fra konkurranselovgivningen, med varighet ut 2010. Bokavtalen ble innført i 2005 og avløste Bransjeavtalen av 1998, en avtale som "innebar både horisontalt samarbeid så vel som at det er et vertikalt avtaleforhold," skriver Konkurransetilsynet i rapporten ["Konkurransen i Norge"](#) fra 2009.

I en rapport fra Konkurransetilsynet i 2008, ["Salgsutvikling i bokbransjen 2004 til 2007"](#), gjennomgås resultatene etter tre år med den nye avtalen fra 2005; som medførte "en oppmykning av fastprisordningen, en avvikling av bokhandlernes enerett på skoleboksalg og en avvikling av bokklubbenes eksklusive rett til å rabattere nye utgivelser."

Skjønn- og generell litteratur er fortsatt omfattet av fastpris, men fastprisperioden er forkortet og gjelder bare i utgivelsesåret og fram til 1. mai påfølgende år.

Hovedkonklusjonene i Konkurransetilsynets rapport fra 2008, er at salget av bøker økte etter at den nye bransjeavtalen ble innført i 2005, at "prisene har falt og at antall solgte titler har økt. Spesielt viser undersøkelsen at bøker har blitt billigere over tid."

I 2009 ble avtalen evaluert for Kulturdepartementet, som sendte evalueringen på en høringsrunde. Et av funnene i undersøkelsen er at det har foregått en konsentrasjon i bokhandlerleddet, en utvikling som startet før bokavtalen av 2005: "Fra år 2000 til 2008 øker antall kjedeide utsalg fra omtrent 125 til nesten 350," [heter det i evalueringen](#).

Redusert moms som litteraturpolitisk virkemiddel

Redusert moms for bøker er et litteraturpolitisk element i alle nordiske land, bortsett fra Danmark, som har full (25 prosent) moms også på bøker. I forbindelse med liberaliseringen av det danske bokmarkedet i 2011, peker den danske forleggerforeningen på redusert moms som et aktuelt nytt virkemiddel. I Finland er satsen 8 prosent (9 prosent fra juli 2010), og da redusert bokmoms ble introdusert i 1994, steg boksallet, ifølge rapporten *The Book Trade in Finland*, Undervisningsministeriet 2006.

I Island er bokmomsen 7 prosent, den var 14 prosent til 2007, vinteren 2010 ble det diskutert å øke den til 14 prosent igjen. Island, Norge og Sverige har også momsfristak for lydbøker (parallellutgaver med trykte bøker).

I Sverige ble det gjennomført en rekke undersøkelser etter at momsens på bøker sank fra 25 til 6 prosent i 2002. I rapporten ["Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter – slutrapport" \(SOU 2005:12\)](#), utgitt av Kulturdepartementet, Bokpriskommissionen, 2005, ble det, med SOM-Institutets rapport fra 2004 som kilde, slått fast at det ikke fantes en åpenbar sammenheng mellom redusert bokmoms og "en bredning av bokläsandet till nya grupper. Andelen som säger sig läsa böcker över huvud taget har inte ökat under de senaste 15 åren, snarare minskat. Däremot syns en tydlig förskjutning från sporadiskt läsande till ofta-läsande. Det tar längre tid än de tre år som hittills gått innan eventuella förändringar av läsandet kan registreras. Detta beroende på den relativa långsamheten vad gäller förändringar i människors vardagsliv och livssituation, enligt Nordicom-Sverige."

Bærebjelke i norsk litteraturpolitikk

I mer enn førti år, helt fra momsens avgiftsforløper, har nullsatsen i siste omsetningsledd vært en av bærebjelkene i norsk litteraturpolitikk. Avgiftspolitikken har fungert som en indirekte støtte til forfattere, forlag, bokhandlere og lesere, verdt mange milliarder kroner i årenes løp. Støtten har gitt muligheter for å opprettholde bredde i bokutvalget mener bransjen selv. På den annen side går mye av den indirekte støtten som momsfristaket utgjør, til utenlandske forlag og forfattere. Den norske bokbransjens litteraturpolitiske samarbeidsutvalg sendte høsten 2009 ut en melding i forbindelse med at den leverte en felles [høringsuttalelse](#) til finansdepartementet om et utkast til forskrift til merverdiavgiftsloven. Det heter blant annet: "Nullsatsen har stor betydning for levedyktigheten til aktører i bransjen, og den er en forutsetning for et kulturelt mangfold."

Nye avgiftsrealiteter for bokbransjen

Bokbransjen står overfor nye realiteter når e-bøkene etter hvert blir en økonomisk faktor å regne med. I Sverige har Skatteverket gitt klar beskjed om at e-bøker ikke skal ha redusert bokmoms. Det norske Stortinget avsto i mai 2010 (som nevnt innledningsvis i denne artikkelen) å imøtekomme et privat lovforslag fra representanter for Fremskrittspartiet om å likestille e-bøker med trykte bøker og lydbøker.

EUs momsdirektiv ([direktiv 2009/47/EF om endring av direktiv 2006/112/EF](#)) gir ingen støtte til den norske bokbransjens krav om nullmoms for e-bøker. I januar 2010 svarte László Kovács, daværende EU-kommissær med ansvar for beskatning og tollunion, på [et spørsmål](#) fra den belgiske EU-parlamentariker Marianne Thyssen: Hvilke muligheter finnes for å imøtekomme ønsker om redusert moms for bøker levert via internett? [Ifølge Kovács](#) gir direktivet anledning til differensiert og redusert moms for trykte bøker, lydbøker og bøker levert på CD-ROM – som framstår som fysiske varer – men e-bøker som lastes ned fra nettet regnes som en elektronisk tjeneste og må pålegges full moms.

Opphavsrettslovgivningen under økende press

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Opphavsrettslovgivningen er et fundament for bokbransjen, og den er avhengig av et nært samspill med myndighetene på dette feltet. Forfatterne i de nordiske land har, gjennom sine organisasjoner, opparbeidet seg en sterk og selvstendig stilling i den litterære økonomiske kjeden, og det reflekteres i de mange kollektive avtalene som er opprettet, for å gi rettighetshaverne deres rettmessige inntekter.

Kopiering av verk i offentlig og næringslivssammenheng er grunnlaget for rettighetsorganisasjonenes avtaler med organisasjoner i offentlig sektor og næringslivets organisasjoner. Inntektene som avtalene genererer går tilbake til opphavsmennene og forlagene gjennom kollektive fond, administrert av opphavsmennenes organisasjoner.

Opphavsrettslovgivningen er bokbransjens "grunnlov"

Rettighetsorganisasjonene i de nordiske landene forvalter betydelige økonomiske midler som kommer rettighetshaverne til gode. Det finnes også en egen interesseorganisasjon for samiske rettighetshavere i Norge, Sverige, Finland og Russland, Sámikopiija, stiftet i 1992.

I den danske forleggerforeningens ["bud på en litteraturpolitikk"](#) fra høsten 2009 til den danske kulturministeren, pekes det blant annet på at den eksisterende opphavsrettslovgivningen fungerer bra og har fungert som forlagsbransjens "grunnlov" i mange år. Den gir støtte til kreative krefter og mulighet til å skape nye markeder.

Men opphavsretten er under press, og dermed også grunnlaget for å drive forlagsvirksomhet. Store utfordringer venter, skapt av digitaliseringen. Forlagene arbeider med å utvikle forretningsmodeller som kan gjøre det lønnsomt både for forlag og forfattere å utgi bøker i digital form. Uten beskyttelse mot at verkene piratkopieres vil det ikke være mulig å skape lønnsomhet i en digitalisert bokverden.

"Forlæggerforeningen oppfordrer ministeren til at værne om de grunnleggende beskyttelsesprinsipper i opphavsretsloven og sikre en fortsatt stabilitet og forudsigelighet i denne helt centrale lovgivning," skriver de danske forleggernes forening.

En oppfordring som bokbransjen i alle nordiske land uten tvil kan stille seg bak.

Rammeverket for litteraturpolitikken i Norden

[Litteraturpolitikk i de nordiske land]

Vennligst merk: Som et tillegg til teksten du leser nå, har Medier i Norden utarbeidet en [litteraturpolitisk oversikt](#) over ansvarlige myndigheter, virkemidler og økonomiske rammer.

Se også [Nordicoms statistiksider](#), som gir sammenlignende tverrnordisk informasjon om litteratursektoren.

Medienotiser:

Nordisk mediepolitikk

Fellesnordisk TV-kanal skal utredes

[Nordisk mediepolitikk]

En fellesnordisk TV-kanal, basert på den fransk-tyske Artes-modellen, skal styrke nordisk språk- og kulturfellesskap. Opprettelsen av en slik kanal kan bli resultatet om en arbeidsgruppe nedsatt av parlamentarikerne i Nordisk råds kultur- og utdanningsutvalg konkluderer med at ideen kan gjennomføres.

En rekke eksperter skal nå granske de juridiske, tekniske og økonomiske utfordringene forbundet med å realisere planene om en fellesnordisk kulturkanal. Det blir opp til regjeringene i de nordiske landene å ta den endelige beslutningen i saken.

Kultur- og utdanningsutvalget arrangerte under Nordisk råds møter i Oslo 14. april 2010 et seminar om fremtiden for nordisk samarbeid om allmennkringkasting. Kulturkanalen kan gi "et reelt alternativ til det massive utbudet av spesielt amerikanskprodusert TV som dominerer public service-stasjonene i de nordiske landene," sier Olemic Thommessen, norsk medlem av Nordisk råds kultur- og utdanningsutvalg, [ifølge norden.org](http://ifolge.norden.org). Sammen med sin svenske parlamentarikerkollega Mats Johannsson skrev Thommessen en artikkel i [Dagens Nyheter](http://DagensNyheter) 25. april 2010, der det argumenteres for saken.

I mange år har debatten om nordisk nabolands-TV gått i nordiske fora; det skulle være mulig å se alle nabolandenes public service-kanaler direkte. Drømmen er ikke blitt realisert, av mange – ikke minst opphavsrettslige – årsaker.

Tett dialog med bransjen

De nordiske parlamentarikerne er "allerede nå interessert i en tett dialog med bransjen og med de nordiske allmennkringkasterne om mulighetene for et tett samarbeid om den kommende kanalen," skriver norden.org.

Sjefen for Sveriges Television, Eva Hamilton, sier til norske Dagsavisen 7. mai 2010 at tanken om en fellesnordisk kulturkanal er "en veldig dårlig idé. Bare det å avklare distribusjonen for en slik kanal på kabel, satellitt eller bakkenett er nesten umulig. De som foreslår dette undervurderer også de store utfordringene på rettighetssiden." Hamilton mener at det å "etablere en liten, smal og elitistisk kanal som blir sett av ytterst få vil være å gjøre kulturen en bjørnetjeneste." Hun får støtte av sjefen for Danmarks Radio, Kenneth Plummer, som tror at det vil være for risikabelt å etablere en nordisk kulturkanal. Norsk rikskringkastings sjef, Hans-Tore Bjerkaas, er ikke helt avvisende til ideen, men vil ha fakta på bordet først for å kunne bedømme om dette er en vei å gå.

Kilde: Nordisk råd / Dagsavisen (13. april/6. mai / 7. mai 2010)

Finnene dominerte Nordic Game Awards

[Nordisk mediepolitikk]

Finland vant to hovedpriser i Nordic Game Awards i Malmö 28. april 2010, for beste kunstneriske prestasjon og årets beste nordiske spill, melder norden.org.

Finland fikk prisene for gåtespillet Zen Bound for iPhone/iPod Touch og motorsykkelspillet Trials HD. Danmark fikk prisen for årets nordiske barnespill, Max & The Magic Marker, mens prisen for årets nye nordiske talent også gikk til Danmark.

Alle spillene var nominert av spillutviklernes felles bransjeorganisasjoner i Danmark, Sverige, Island, Finland og Norge. Nordic Game Conference holdes i Malmö og er en del av Nordisk dataspillprogram, som arbeider for å sikre barn og unge adgang til kvalitetspregede nordiske dataspill.

Kilde: Nordisk dataspillprogram / Nordisk ministerråd (29. april 2010)

Politisk vilje viktig for framtiden til nordiske public service-foretak

[Nordisk mediepolitikk]

Bli de nordiske public service-foretakene marginalisert fordi de kommersielle radio- og TV-markedene dikterer vilkårene? Eller er de kommersielle aktørene bare et komplement til public service-foretakene, som er trygt forankret i den nordiske samfunnsmodellen?

Begge synspunkter ble framført da en seminarserie – kalt Ansvar og grenser – om public service i Norden ble innledet på Hanaholmen, kultursentrum for Sverige og Finland, i Helsingfors 8. februar 2010. Formålet med seminarserien er å diskutere perspektiver som berører framtiden til public service-ideen i Norden, melder norden.org.

"Allt fler viktiga politiska frågor rör den digitala världen. Ytterst handlar det om vilket samhälle vi vill ha, och den politiska viljan ska inte underskattas," sa Ulla Carlsson, professor og sjef for Nordicom ved Göteborgs universitet.

Ulla Carlsson var en av ni nordiske innledere under seminaret. Det framgikk at public service har stor støtte og mange forsvarere, noe som kom fram ikke "bara i inlägg och diskussioner utan också i en paneldebatt där finländska representanter för public service mötte ledare för kommersiella mediebolag. I stället för att tala i egen sak om konkurrens och rättigheter sade sig samtliga deltagare värna om public service och nya idéer till samarbete tillkom under samtalsgangen", skriver norden.org.

Seminarserien drives av nettverket Nordiske perler; Hanaholmen i Helsingfors, Voksenåsen i Oslo og Schaeffergården i Köpenhamn, i samarbeid med Norden i Fokus i Stockholm og Nordicom ved Göteborgs universitet. Neste seminar dreier seg om public service som kulturbærer, og arrangeres 26.-27. mai på Voksenåsen i Oslo.

Kilde: Nordisk ministerråd (10. februar 2010)

Audiovisuelle medier

DRs økonomi er snart i balanse

[Audiovisuelle medier] [Danmark]

DRs regnskap for 2009 viste et underskudd på 88,5 millioner DKK, 5,4 millioner bedre enn budsjettet. Det er DRs styre godt fornøyd med, og tror at regnskapet er i balanse i år. Etter store underskudd som en følge av byggingen av nytt hovedkvarter, DR Byen, for noen år siden, har DR fulgt en omfattende spareplan.

I 2009 økte DRs kanaler andelen av danskproduserte førstegangssendinger til 70 prosent. Dermed er DR på topp blant danske TV-selskaper når det gjelder danskproduserte programmer.

"I en situation, hvor dansk indhold over en bred kam er under pres fra stærke internationale medier, er det afgørende, at DR leverer et godt dansk alternativ – indhold, der stimulerer små og store fællesskaber, og som har betydning for os alle," sier DRs generaldirektør Kenneth Plummer i en kommentar. 98 prosent av den danske befolkningen ser eller hører DRs programmer i løpet av en uke, [ifølge DR](#).

Kilde: DR (22. april 2010)

Forhåndsgransking av bildeprogrammer erstattes av aldersklassifisering [Audiovisuelle medier] [Finland]

En arbeidsgruppe i undervisnings- og kulturministeriet [foreslår en ny lov](#) om aldersklassifisering og merking av bildeprogrammer, og at forhåndsgranskningen opphører. Aldersgrensene skal ikke forandres. Den nye lovens formål er å regulere spredningen av bildeprogrammer (film, visse betal-TV-tjenester, en liten del av video- og dataspillene) for å beskytte barn. Mesteparten av innholdet som kan være skadelig for barn kommer fra utlandet via internett og satellitt-TV, og dette blir ikke forhåndsgransket.

Reformen vil kunne gi bedre verktøy for å håndtere dagens situasjon. Det nye systemet vil også kunne ta hensyn til andre forhold som berører barns sikkerhet i mediasammenheng, som mediekunnskap og informasjon som retter seg til dem som er med på å oppdra barna. Bildeprogrammene skal klassifiseres slik at de enten kan ses av personer i alle aldrer, eller de får aldersgrenser på 7, 12, 16 eller 18 år. Virksomheten ved Statens filmgranskningsbyrå vil opphøre, og Centralen för mediefostran och bildprogram vil ta seg av oppgavene i tilknytning til den nye lovgivningen.

Kilde: Undervisnings- og kulturministeriet (26. mars 2010)

Ingen reform av YLEs finansiering – i denne omgang [Audiovisuelle medier] [Finland]

Kommunikasjonsminister Suvi Lindén har bestemt at det ikke er mulig å gå videre med reform av YLEs (Rundradion) forvaltning og finansieringsmodell. YLEs utvikling styres av Riksdagen og da er det viktig at det er bred parlamentarisk støtte bak en reform, understreker ministeren. Reformplanene innebar finansiering av YLEs virksomhet gjennom en egen medieskatt, knyttet til husholdningene. Dette har vakt debatt i Finland.

"Min personliga åsikt är att det mest rättvisa alternativet skulle vara att täcka finansieringen av YLE med medel ur statens budget," sier Lindén ifølge [en melding](#) fra Kommunikasjonsministeriet. Nå fortsetter arbeidet med en helhetsplan for YLE. Dagens system med televisionsavgift fortsetter, i alle fall ut 2011.

Kilde: Kommunikasjonsministeriet (11. mars 2010)

nrk.nos bannerreklame skal fjernes

[Audiovisuelle medier] [Norge]

Reklamebannerne på NRKs nettsted har vakt irritasjon – blant annet i Mediebedriftenes landsforening, [som mener](#) at dette ikke er forenlig med allmennkringkasterrollen.

NRKs styre har nå besluttet å avslutte ordningen med salg av bannerannonser på nrk.no. "En av grunnene er at nye medier og internett er blitt definert som en del av vårt allmennkringkasteroppdrag," sier kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas til [nrk.no](#). I løpet av 2010 skal bannerannonsene forsvinne fra NRKs nettsted, annonser som har gitt inntekter på rundt 20 millioner NOK i året.

I denne forbindelse kan det nevnes at Medietilsynet [melder](#) at NRK må søke om godkjenning av nye tjenester, som en følge av nye bestemmelser tatt inn i forskrift om kringkasting. De nye reglene trådte i kraft 1. mai. Godkjenningsordningen gjelder "nye tjenester som utgjør en vesentlig endring av det eksisterende allmennkringkastingstilbudet."

Kilde: nrk.no / Medietilsynet (24. mars / 27. april 2010)

Myndigheten för radio och tv opprettes i august

[Audiovisuelle medier] [Sverige]

Granskningsnämnden för radio och TV, Radio- och TV-verket och Taltidningsnämnden avvikles 31. juli 2010. Myndigheten för radio och tv erstatter Granskningsnämnden og Radio och TV-verket, mens Taltidningsnämndens virksomhet overføres til Talboks- og punktskriftsbiblioteket, [melder](#) Kulturdepartementet. Departementet har oppnevnt en utreder som skal ha arbeidsgiveransvar for personalet i de avviklede enhetene.

Den nye Myndigheten för radio och tv er et av resultatene av en ny [radio- og TV-lov](#), som trer i kraft 1. juli 2010. Blant annet innføres [EUs AV-direktiv](#), som endrer direktive 89/552/EEG, i loven, som har fått en enklere og mer oversiktlig struktur enn den gamle.

Kilde: Kulturdepartementet (23. mars / 9. april 2010)

Filmsensuren for voksne foreslås avskaffet

[Audiovisuelle medier] [Sverige]

Forhåndsgranskning avskaffes når det gjelder filmer som skal vises offentlig for personer fra 15 års alder, [foreslår](#) Kulturdepartementet. De nåværende aldersgrensene for film; tillatt for barn, tillatt fra 7 år, 11 år eller 15 år – bør beholdes. En ny lov skal regulere forutsetningene for fastsettelse av aldersgrenser.

Statens biografbyrå foreslås avviklet og erstattet med en ny myndighet som skal ha i oppdrag å styrke barn og unges mediebevissthet. Virksomheten i den statlige komiteen Medierådet overføres til den nye myndigheten og Medierådet legges ned. Regjeringen legger fram en proposition i Riksdagen i vår. Forandringene ventes å tre i kraft fra 1. januar 2011.

Kilde: Kulturdepartementet (11. mars 2010)

Trykte medier

Avisopplagene synker fortsatt i de nordiske landene

[Trykte medier] [Tverrnordisk]

De nordiske avisenes opplag har falt over en lengre periode, og i 2009 fortsatte nedgangen. Løssalgsavisene rammes hardest. Samtidig har annonsemarkedet vært synkende i de nordiske landene, noe som også har påvirket avisenes økonomi.

I de nordiske mediekonsernene letes det etter nye forretningsmodeller som kan øke inntjeningen. Blant annet gjelder det å få leserne til å betale for det digitalt distribuerte avisinnholdet. Nettavisene er folk blitt vant til å kunne lese gratis, og det skal mye til for å vende slike vaner. En mulighet er å distribuere de trykte avisene på lesebrett (e-readere/läsplattor). Avisutgiverens organisasjoner i de fleste nordiske land har prosjekter i gang for å teste mulighetene som finnes, både teknisk og økonomisk.

Se Nordicoms sammenlignende [oversikt](#) over de nordiske avisenes opplagsutvikling 1999-2009.

Danmark

I Danmark sank avisopplaget i gjennomsnitt med 6 prosent fra 2008, og nedgangen var særlig stor for løssalgsavisene, [skriver](#) MediaWatch / danskedagblade.dk. De hardest rammede var B.T. (ned 11 prosent) og Ekstra Bladet (ned 10 prosent). Ingen av de ti største avisene hadde oppgang i opplaget. I perioden 1999-2009 hadde de (nåværende) ti største avisene en gjennomsnittlig opplagsnedgang på 25 prosent.

Jyllands-Postens opplag gikk ned med 6 prosent, Politiken mistet 4 prosent av opplaget, mens Berlingske Tidende hadde en nedgang på 1 prosent. Børsen holdt stand med en oppgang på 0,8 prosent, og Information økte med 0,5 prosent. Kristeligt Dagblad, som har hatt en opplagsøkning i perioden 199-2009 på 70 prosent, steg med nye 4,5 prosent fra 2008 til 2009.

De danske gratisavisene har også hatt dårlige år. I 2006 var det samlede daglige opplaget nesten 2 millioner. I 2009 var opplaget rundt 500.000, [skriver](#) Newspaper Innovation / Medievärlden.

Dagsavisene mistet hver fjerde annonsekroner i 2009, [melder](#) Børsen /danskedagblade.dk. Totalt sett mistet den danske mediebransjen rundt 2,5 milliarder i omsetning i 2009.

Finland

De ti største finske avisene hadde i gjennomsnitt rundt 4 prosent fall i opplaget fra 2008 til 2009. Størst var Kauppalehtis nedgang, med 9 prosent. Deretter fulgte Iltalehti med 8 prosent og Ilta-sanomat med 6 prosent. I perioden 1999-2009 hadde de (nåværende) ti største avisene en opplagsnedgang på 8 prosent i gjennomsnitt. Størst var nedgangen for Ilta-Sanomat, med 30 prosent i denne perioden.

For å forberede overgang til digitale forretningsmodeller har de finske forleggerne startet et forsknings- og utviklingsprosjekt kalt "eReading Services", med tanke på å undersøke lesebrettens funksjonalitet. Ni foretak innen avis-, tidsskrift og bokbransjen er involvert i prosjektet, som [ifølge](#) Tidningarnas Förbund har fått stor oppmerksomhet utenfor landets grenser – særlig fra Skandinavia. Lignende prosjekter finnes i flere av de nordiske landene.

Norge

Løssalgstidningene hadde kraftig nedgang i opplaget, rundt 10 prosent i gjennomsnitt, mens abonnementsavisenes opplag er mer stabilt, om lag 2 prosent ned, [viser](#) 2009-tallene fra Mediebedriftenes landsforening (MBL). Totalt sett gikk opplaget i MBLs medlemsaviser ned med 3,7 prosent i gjennomsnitt i 2009.

De over 100 lokalavisene tilsluttet Landslaget for lokalaviser (LLA) hadde en samlet opplagsøkning på 0,2 prosent i 2009, ifølge en [oversikt](#) fra LLA.

De ti største norske avisene hadde i gjennomsnitt en opplagsnedgang på drøyt 5 prosent i 2009. Størst nedgang hadde Dagbladet, med 15 prosent. Siden 1999 har Dagbladets opplag falt med 49 prosent. Aftenposten Aften hadde 10 prosent fall i opplaget, mens VG mistet 8 prosent av opplaget. Aftenpostens morgenutgave hadde et fall på 2 prosent (og ble i mai 2010 Norges største avis, etter VGs fortsatte opplagsfall). VGs opplag falt i perioden 1999-2009 med 30 prosent.

Tall fra Norsk Mediestatistikk/IRM viser at annonseomsetningen for norsk dagspresse falt med rundt 20 prosent i 2009, i forhold til 2008, [melder](#) MBL.

Sverige

Bare fem aviser økte opplaget i 2009 – og bare to av dem er ikke fådagersaviser, [skriver](#) medievarlden.se. Totalt gikk de svenske avisenes opplag ned med 3,5 prosent i gjennomsnitt, sett i forhold til 2008. Nedgangen fra 2007 til 2008 var 2,8 prosent.

Også de ti største avisene i Sverige hadde en nedgang i opplaget på 3,5 prosent i gjennomsnitt i 2009. I perioden 1999-2009 hadde disse avisene i gjennomsnitt et fall i opplaget på drøyt 6 prosent. Størst nedgang blant de ti største (nåværende) avisene i denne perioden hadde Dagens Nyheter og Nerikes Allehanda, begge med 12 prosent.

I 2009 falt opplaget til Dagens Industri med 10 prosent, deretter fulgte Dagens Nyheter med 7 prosent nedgang, og Aftonbladet med 5 prosent. Svenska Dagbladet hadde en oppgang på 2 prosent, og har økt opplaget med 10 prosent i perioden 1999-2009.

Reklameinntektene for svensk dagspresse gikk ned med 20 prosent i 2009, ifølge medievarlden.se, som har IRM, Institutet för reklam och mediestatistik, som kilde.

Kilder: Nordicoms sammenlignende statistikk / nordiske nettstedene nevnt i teksten ovenfor

Nye vilkår for pressestøtten

[Trykte medier] [Sverige]

Regjeringen mener at visse av bestemmelsene i presstödsförordningen (1990:524) som regulerer driftsstøtten bør endres for å sikre at de svenske reglene er i overensstemmelse med EUs regler for statsstøtte. Derfor fremmes en proposition til Riksdagen, som skal tar [saken](#) til behandling 27. mai 2010.

Forslaget går ut på at "högfrekventa storstadstidningar ska vara berättigade till det allmänna driftstödet som gäller för övriga hög- och medelfrekventa dagstidningar. Storstadstidningar som normalt utkommer med sju nummer per vecka ska därutöver kunna få ett extrastöd som

motsvarar maksimalt 40 prosent av de nettokostnader som følger av de krav som særskilt stilles på denne typ av tidning i presstødsforordningen. Det sammanlagde driftsstødet til storstadstidningene får dock ikke overstige 45 millioner kroner per år. Minskningen av driftsstødet fra nåværende nivå skal ske etappvis under fem år med begynnelse i januar 2011."

Regjeringen [foreslår](#) at endringene skal tre i kraft 1. januar 2011, og at forordningen tidsbegrenses til 31. desember 2016. I mellomtiden skal pressestøtten evalueres og nødvendige endringer foreslås så tidlig at de kan tre i kraft 1. januar 2017.

Kilde: Kulturdepartementet (31. mars 2010)

Publikasjoner

Unga, marknadføring og internet

[Publikasjoner] [Tverrnordisk]

"Reklam funkar inte på mig..."

Unga, marknadføring og internet

Rapporten belyser ungdommers opplevelser og erfaringer foran PC-skjermen i en tid da ungdommer i Norden bruker mer tid på internett enn på TV-titting – og reklameformidling via internett øker, mens den minsker i TV og trykt presse.

TemaNord 2010:502

ISBN 978-92-893-1986-7

Utgitt av Nordisk ministerråd, København, februar 2010

Medieudvikling 2009-2010

[Publikasjoner] [Danmark]

Medieudvikling 2009-2010

Det er stor forskjell på internett-bruken blant danske menn og kvinner, viser rapporten Medieudvikling 2009-2010. Nyheter er mennenes favoritt – og de bruker mye tid på nettet, mens kvinnene gjerne søker seg til sosiale nettverk – og bruker mindre tid på internett enn mennene.

Utgitt av DR Medieforskning, februar 2010

Medieeierskap 2009

[Publikasjoner] [Norge]

Medieeierskap 2009

Norske mediebedrifter har stort sett klart seg bra gjennom finanskrisen, selv om enkelte sliter tungt, framgår det av rapporten.

Utgitt av Medietilsynet, april 2010

Norsk mediebarometer 2009

[Publikasjoner] [Norge]

[Norsk mediebarometer 2009](#)

Norsk mediebarometer gir oversikt over nordmenns bruk av de trykte og elektroniske mediene og hvem som har tilgang til dem.

Utgitt av Statistisk sentralbyrå, april 2010

Mediesverige 2010. Statistik och analys

[Publikasjoner] [Sverige]

[Mediesverige 2010. Statistik och analys](#)

Her gis et bredt og aktuelt overblikk over det svenske medielandskapet. Forskergrupper og enkeltforskere bidrar med analyser av svenske medier, som blir fulgt av en statistisk oversikt fordelt på tolv kapitler.

Redaktører: Ulla Carlsson, Ulrika Facht

ISBN 978-91-89471-99-3

Utgitt av Nordicom-Sverige, april 2010

Medier i Norden

Redaktør: Terje Flisen

Ansvarig utgivare:

Ulla Carlsson

NORDICOM

Göteborgs universitet

NORDICOM är en institution under Nordiska Ministerrådet

[Medier i Norden](#) er et uavhengig internett-basert nyhetsbrev som følger den politiske, økonomiske og teknologiske utviklingen på medieområdet. Aktuelle temaer og trender belyses i artikler og notiser.

[Nyhetsbrevet](#) publiseres fire ganger per år; ved månedsskiftene januar/februar, april/mai, september/oktober og november/desember.